

СУЧАСНІ ПІДХОДИ В ОРГАНІЗАЦІЇ СЛУЖБИ КРОВІ В УКРАЇНІ

Л. М. Вахненко

Національний інститут хірургії та трансплантології ім. О. О. Шалімова НАМН України, Київ

Резюме. В статті висвітлені проблеми та сучасні підходи в організації служби крові в Україні.

Ключові слова: служба крові, донорство, безкорисливе донорство.

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ В ОРГАНИЗАЦИИ СЛУЖБЫ КРОВИ В УКРАИНЕ

Л. М. Вахненко

Резюме. В статье освещены проблемы и современные подходы в организации службы крови в Украине.

Ключевые слова: служба крови, донорство, бескорыстное донорство.

MODERN APPROACHES IN THE BLOOD SERVICE IN UKRAINE

L. M. Vakhnenko

Summary. The article highlights the challenges and current approaches to the organization of the blood service in Ukraine.

Keywords: office blood, donation, altruistic donation.

Адреса для листування:

Вахненко Лариса Михайлівна

Національний інститут хірургії та трансплантології
03680, Київ, вул. Героїв Севастополя, 30

Основний напрямок діяльності служби крові — це максимальна допомога хворим з максимальною безпекою для людей і навколишнього середовища. В останні роки вона потребує невідкладної реорганізації у зв'язку з відсутністю організації донорства. Це зумовлює значний брак крові хворим дітям і дорослим. За даними ВООЗ, на 1 мешканця України потрібно 12?15 мл крові, а ми маємо 8 мл.

Рада Європи у 50-ті роки минулого століття розпочала співробітництво країн-учасниць у сфері трансфузії крові, закладені його основні принципи: безоплатне донорство, взаємодопомога, оптимальне використання крові, захист донора та реципієнта.

Є пацієнти, яким потрібні препарати крові довічно. Це, насамперед, хворі на гемофілію. Якщо препаратів зсідання крові достатньо, і пацієнту з дитинства проводять адекватну підтримувальну терапію, він нічим не відрізняється від здорової людини і веде звичайний спосіб життя. Проте без препаратів зсідання крові життя пацієнтів з гемофілією неможливе. Таким хворим лікарі вимушені переливати велику кількість плазми, що зумовлює найгірший результат і дуже небезпечно в плані передачі трансмісивних інфекцій.

Сьогодні в Україні понад 3 тис. хворих на гемофілію А. За рекомендаціями ВООЗ мінімальна потреба фактору VIII зсідання крові 70 тис. од. на 1 хворого. Тільки у Києві на рік його необхідно 15 млн 960 тис. од. Хворим на гемофілію призначають фактор VIII з профілактичною метою, його відсутність у достатній кількості спричиняє інвалідність. Для виробництва фактора VIII за методом, розробленим вітчизняними вченими, на рік потрібно 100 тис. літрів плазми. А в Україні виготовляється всього 175 тис. літрів плазми, не враховуючи брак, карантинізацію та 50 % її кількості, необхідної для переливання хворим.

Недосконале тестування донорської крові зумовлює вимушене збільшення об'єму її ути-

лізації через значну частоту хибнопозитивних результатів.

Донорської крові потребують пацієнти з онкологічними захворюваннями. Рак — це страшна трагедія. Проте, якщо нещодавно діагноз «злоякісна пухлина» був фактично вироком, зараз все більше пацієнтів із злоякісною пухлиною піддаються терапії. Сучасне лікування таких хворих передбачає знищення пухлинних кліток. Поряд з цим на деякий час призупиняється і нормальне кровотворення. Саме у цей період пацієнтові необхідна підтримувальна терапія з застосуванням компонентів донорської крові, зокрема, тромбоцитів, яким немає заміни, і найближчим часом навіть теоретично не передбачається.

Донорська кров потрібна при різних хірургічних захворюваннях, зокрема, під час протезування суглобів, кардіохірургічних втручань, трансплантації органів, виникненні кровотечі.

Ми живемо в період техногенних катастроф, природних катаклізмів, коли в лікарні поступає велика кількість травмованих. Будь-якої хвилини може знадобитися кров або її компоненти, причому належно перевірені і в достатній кількості. Тисячі людей вмирають через те, що невчасно перелита кров або її було недостатньо, або зовсім не було. Хірургічні операції пов'язані з травмою судин, тканин і з необхідністю відновлення втрачених компонентів крові.

Переливання крові нерідко потрібне жінкам під час пологів. Завжди певній кількості жінок під час пологів загрожує крововтрата, яку необхідно кваліфіковано компенсувати для того, щоб зберегти життя матері і дитини.

Також в практиці педіатрії існує гемолітична хвороба новонароджених, яка може бути рано діагностована і виликвана. Проте, на період лікування таким дітям потрібне переливання компонентів крові.

У мегаполісах сконцентровані великі клініки, які надають високотехнологічну допомогу на

світовому рівні, ми відчуваємо серйозні проблеми з нестачі крові окремих груп. До великих міст приїжджають лікуватися хворі з усієї України, а донорів-родичів з собою, зрозуміло, не привозять. Звідси і проблеми з забезпеченням компонентами крові.

В Україні значну частину донорів складає дуже небезпечний контингент групи ризику, до якого входять особи без певних занять і джерел доходів, серед них — наркомани та ВІЧ-інфіковані. У багатьох країнах Європи донорство крові безкоштовне, причому, донори — це люди з вищою і середньою освітою, достатньо матеріально забезпечені.

Намагання деяких керівників системи трансфузіології в Україні досягти високої кількості донорів шляхом збільшення плати за кров невірне і помилкове. Виплачуючи гроші донорові, ми мимоволі привертаємо людей, готових приховати протипоказання до здачі крові і це об'єктивний факт. Якщо для людини основним стимулом для донорства є гроші, вона готова забути про те, що у неї існують протипоказання. Кров такої людини може бути небезпечною. Якщо людину переконати в тому, щоб вона здала кров безоплатно, основною мотивацією буде допомога ближньому. Коли ми платимо донорові, не слід забувати, що ці гроші включаються в собівартість компонентів крові і оподатковуються. Ця невелика сума, виплачена донорові, перетворюється на сніжний ком, досить вагомий у витратах на охорону здоров'я. Напевно, це повинно стати ще однією мотивацією для розвитку безоплатного донорства крові.

Дефіцит інформації, відсутність пропаганди у засобах масової інформації про донорство крові ще більш ускладнюють ситуацію. Керівники підприємств завантажені своїми проблемами, у них навіть і думки не виникає про те, що необхідно підтримати донорство крові. Хто сьогодні у нас здає кров безоплатно? Що це за люди?

Достовірних статистичних даних з цього питання немає. У великих містах значна частина донорів — це родичі, тобто люди, які цілеспрямовано здають кров для своїх близьких.

Багато донорів приходять з метою отримати дні відпочинку, передбачені трудовим кодексом. У нас таких донорів класифікують як безоплатних.

Зовсім незначна частина донорів — це люди, які приходять з єдиною мотивацією — допомогти ближньому. Ця частина донорів, звичайно, найбільш цінна — це дійсно безоплатні донори. Таких донорів одиниці.

За нашими уявленнями, які законодавчо не закріплені, безоплатний донор — це людина, яка не отримує грошей за здану кров. В той же час всі донори мають право на відгул.

Стан організації донорства

На жаль, пропаганда донорства — це доля хворих і їх родичів. Ці люди потрапили в безвихідну ситуацію, їм потрібно боротися.

В Україні організацією агітації донорства централізовано і системно не займаються. Існує безліч

громадських організацій, наприклад, «Український фонд донорів крові», «Асоціація молодих донорів України», «Фонд Європа ХХІ», релігійні організації тощо, проте, всі вони займаються донорством фрагментарно: в Інтернеті створюються міні-бази даних донорів, в індивідуальному порядку допомагають поодиноким дітям з онкологічними захворюваннями. Навіть Червоний хрест значно скоротив роботу щодо донорства, фактично самоусунувся від системної організаційної роботи з агітації донорства відразу після розвалу СРСР.

Світова практика донорства

Всесвітня організація охорони здоров'я, Міжнародне товариство з переливання крові кілька років тому прийняли «Кодекс етики донорства і переливання крові». У кодексі записано, що основною мотивацією донорів повинна бути допомога ближньому, міжнародна спільнота вітає тільки безкорисливе донорство.

В Європейському Союзі 8 лютого 2005 р. прийнятий закон, відповідно до якого країни члени ЄС повинні заохочувати розвиток безкорисливого донорства. Що таке заохочення з боку держави? Це державна політика. Тобто, це комплекс заходів, спрямованих на розвиток безкорисливого донорства. За визначенням Ради Європи і ЄС, безкорисливий донор — це людина, яка нічого не отримує за здачу крові ні днів відпочинку, ні грошей, ні будь-яких цінних матеріальних благ. За здачу крові безкорисливий донор може отримати тільки невеликий сніданок і сувеніри.

Практично в кожній країні існує власна схема організації донорства. Універсальних рецептів немає.

З 1927 р. в Італії діє громадська організація добровільних донорів крові AVIS, яка має договір з органами державної влади. За кожного донора крові держава перераховує в AVIS 20 євро. Ці гроші йдуть тільки на пропаганду донорського руху. AVIS — організація, що достатньо фінансується, проводить велику агітаційну роботу серед населення — в школах, вузах, серед службовців і робітників. Випускається література, проводяться передачі по радіо і ТБ. Донор нічого не отримує за здану кров. Значна кількість донорів приходять на донорські пункти у вихідний день, після відвідин церкви.

У США, наприклад, найбільша кількість донорів відвідують центри крові о 7-й ранку. Тобто, донор по дорозі на роботу здає кров. І якщо у нього є протипоказання, він про них чесно повідомляє. Кров безкорисливих донорів безпечніша.

У Сінгапурі значна кількість донорів приходять на донорські пункти в обідню перерву.

У Німеччині агітацією донорства займається Червоний Хрест.

У цих країнах існують пільги для донорів. Так, за бажанням, донору проводять обстеження, зокрема, мамографію, УЗД тощо, безкоштовно та без черги.

В США розвинута система заготовлення крові у виїзних умовах. Тобто, бригада лікарів приїжджає в організацію і на місці заготовляє кров, на деякий час, з відома адміністрації, відволікаючи, співробітників від роботи. У виїзних умовах збирають не тільки суцільну кров, а й проводять плазмаферез і цитаферез. Для цього створені спеціальні мобільні апарати («Plateletmobile»). Виїзні донорські пункти є і в Україні. Правда, наші бригади не мають спеціальних автомобілів, ми їздимо на пристосованих машинах.

Бернський кантональний центр крові (Швейцарія) забезпечує компонентами крові кантон Берн. В центрі крові для пропаганди донорства крові введена посада маркетолога. Населення розподілене на цільові групи, починаючи з дитсадків та шкіл. В кожній фокус-групі існує різний підхід до інформації про донорство. За 10 днів до виїзду бригади для збирання крові в комунах, округ приїждять саморити — добровільні групи людей з плакатами, друкованим матеріалом для ознайомлення мешканців з місією донорства.

В Україні у 2008 р. зареєстрована Міжнародна громадська організація (МГО) Асоціація безкорисливого донорства крові «ПоКроВа» (подарую кров вам). Мета організації — створення системи розвитку і підтримки безкорисливого донорства крові в Україні.

Мету можна вважати досягнутою, якщо:

- збільшиться кількість безкорисливих донорів,
- збільшиться кількість донорської крові в лікувальних установах України на одного мешканця країни,
- в донорстві не прийматиме участь потенційно небезпечний контингент людей.

МГО «ПоКроВа» планує виконання наступних завдань:

- проведення діагностики стану безкорисливого донорства з залученням провідних фахівців психологів;
- опрацювання шляхів розвитку системи безкорисливого донорства з залученням психологів і PR-технологів;
- визначення фокус-груп цільової аудиторії;
- розробка структурованої за фокус-групами мотиваційної схеми безкорисливої здачі крові;
- розробка агітаційних матеріалів для мас-медіа;
- реалізація заходів і моніторинг успішності;
- широке і синхронне використання різних способів розміщення агітаційних матеріалів в Інтернеті, засобах масової інформації, об'єктах зовнішньої реклами, на телебаченні та радіо.

МГО «ПоКроВа» планує проведення щорічних конференцій учасників системи безкорисливого донорства з метою координації діяльності:

- міжнародних конференцій лікарів-трансфузіологів,
- молодіжних зустрічей, з'їздів, зльотів, зборів молодіжних об'єднань,
- підготовки пропозицій для нових законодавчих актів і змін тих, що існують,
- із залучення засобів від недержавних структур і підприємств для розвитку системи безкорисливого донорства.

Вкрай рідко вдається безкоштовно розмістити рекламу донорства крові в засобах масової інформації. У центрів крові, лікарень, системи охорони здоров'я в цілому немає фінансування на рекламу безкорисливого донорства. Це вимагає втручання держави.

Для створення системи організації донорства необхідна політична воля, підтримка і розуміння на рівні уряду країни, оскільки ця проблема стала соціально значущою.